Radosław Grabowski¹

**Zapomniany symbol. Zmiany statusu prawnego
Chorągwi Rzeczypospolitej**

Trzy dni po katastrofie polskiego samolotu w Smoleńsku w Warszawie zostały wystawione na widok publiczny m.in. trumny ze szczątkami prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego oraz byłego prezydenta RP na uchodźstwie Ryszarda Kaczorowskiego. Wizualnie wyróżniały się one spośród innych z uwagi na fakt przykrycia flagami w kolorze czerwonym, obramowanymi tzw. wężymiem generalskim w kolorze białym, przedstawiającymi Orła Białego, zgodnego z wzorem herbu państwowego. Relacjonujący te wydarzenia dziennikarze – wyraźnie zaskoczeni pojawieniem się nieznanego im symbolu – próbowali go opisywać czytelnikom, słuchaczom oraz widzom, używając różnych pojęć, np. kobierzec². Ostatecznie dziennikarze ustalili, że ten – bliżej nieznanym Polakom – symbol to Proporzec Prezydenta Rzeczypospolitej³.

Interesujące, że – niegdyś najwyższej rangi – symbol państwowy, do którego odnoszą się obowiązujące regulacje prawne, został niemal zapomniany. Przyczynił się do tego aktualny status prawny Proporca Prezydenta RP.

¹ Autor jest adiunktem w Katedrze Politologii Wydziału Socjologiczno-Historycznego Uniwersytetu Rzeszowskiego.

² Określenia „kobierzec” użyły dnia 14 kwietnia 2010 r. m.in.: serwis internetowy TVN24, <http://www.tvn24.pl/najwazniejsze-wydarzenia-we-wtorek,211680,s.html> (13.06.2012); dziennik „Życie Warszawy”, <http://www.zw.com.pl/arttykul/465871.html?print=tak> (13.06.2012); polskie wydanie tygodnika „Newsweek”, <http://m.newsweek.pl/polska,polacy-oddaja-hold-parze-prezydenckiej,56647,1,1.html> (13.06.2012).

³ Określenie „Proporzec Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej” użyte zostało dnia 17 kwietnia 2010 r. m.in. przez polskie wydanie tygodnika „Newsweek”, <http://m.newsweek.pl/polska,polacy-oddaja-hold-parze-prezydenckiej,56647,1,1.html> (13.06.2012); serwis internetowy TVN24, http://www.alert24.pl/alert24/1,84880,7783154,Czy_prezydencki_proporzec_lezal_odwrotnie__Tak__ale.html (13.06.2012).

Informacje o nim nie są umieszczane w polskich opracowaniach z dziedziny prawa konstytucyjnego, których autorzy, analizując problematykę symboli państwowych, poprzestają na sięgnięciu do podstawowego ich katalogu, opisanego w Konstytucji RP z 1997 r. oraz w wielokrotnie nowelizowanej ustawie o godle, barwach i hymnie Rzeczypospolitej Polskiej oraz o pieczęciach państwowych z dnia 31 stycznia 1980 r.⁴ Tymczasem ani konstytucja, ani wspomniana ustawa nie wymieniają Proporca Prezydenta RP, a informacji o nim należy poszukiwać w rozporządzeniach regulujących używanie znaków polskich sił zbrojnych. Interesujące, że wspomniany proporczyk wygląda niemal identycznie jak Chorągiew Rzeczypospolitej – w dwudziestolecie międzywojennym najważniejsza polska chorągiew państwowa. Wyjaśnienie, w jaki sposób dokonał się tak znaczny regres – od jednego z trzech godeł państwowych do okolicznościowego proporca – wymaga analizy sięgającej początków II Rzeczypospolitej.

Dla porządku należy wspomnieć, że zarówno chorągiew, jak i flaga zaliczane są do weksyliów, tj. znaków rozpoznawczych. Jako chorągiew określa się „znak rozpoznawczo-bojowy używany od XIII do XIX w. przez państwa, ziemie, miasta, dwory, rody, bractwa lub cechy. Był to przymocowany do drzewca kwadratowy lub prostokątny płat, najczęściej o barwie tarczy herbowej, z wyszytym lub malowanym godłem. Obecnie mianem tym określa się weksylia, które są odzwierciedleniem herbu (czyli płat o barwie tarczy herbowej). Na barwach umieszczone jest godło o tak zmienionych kształtach, by zająć jak największą powierzchnię”⁵. Z kolei mianem flagi jest określane „weksylium używane głównie na lądzie, mocowane do drzewca (masztu) lub liny. Flaga jest znakiem dwustronnym umieszczonym na pojedynczym płacie materiału. Wzór na stronie głównej (awers) ma lustrzane odbicie na stronie odwrotnej (rewers). Chcąc opisać flagę, zawsze prezentujemy stronę główną, rozpoczynając od strony od drzewca lub liny. Niemal zawsze flaga ma kształt prostokąta. Flaga jest najmłodszym, lecz najbardziej rozpo-

⁴ Jako wyjątek można wskazać następujące opracowania: S. Grabowska, *The Flag and the Anthem of the Republic of Poland after 1989 in Historical Perspective*, „International Journal of Public Administration in Central and Eastern Europe” 2010, No. 1, s. 67–77; M. M. Wiszowaty, *Symbole państwowe III Rzeczypospolitej Polskiej*, „Państwo i Prawo” 2011, z. 7–8, s. 30–43; R. Grabowski, *Polskie symbole narodowe i państwowe. Geneza, ewolucja, stan prawny*, „Przegląd Prawa i Administracji”, 2011, t. LXXXVII, s. 33–52.

⁵ D. Dziewulak, *Etykieta flagowa*, „Analizy” 2009, nr 14 (22), Biuro Analiz Sejmowych, dostępne na stronie internetowej: <http://www.bas.sejm.gov.pl/publikacje> (13.06.2012), s. 2.

wszechnionym rodzajem weksyliów. Najczęściej występujące rodzaje flag to: państwowa, narodowa, głowy państwa, urzędowa, rangowa, funkcyjna (premiera, ministrów, szefów służb), rodzajów sił zbrojnych⁶.

I.

Problematykę symboli państwowych Rzeczypospolitej Polskiej po raz pierwszy uregulowano prawnie w 1919 r. Ustawa z dnia 1 sierpnia 1919 r. o godłach i barwach Rzeczypospolitej Polskiej stanowiła: „Art. 1. Dopóki nie zostaną ustalone granice Państwa Polskiego i dopóki konstytucja nie określi godeł, barw państwowych (...) urzędy Rzeczypospolitej używać winny godeł i barw według załączonych wzorów (...) Za barwy Rzeczypospolitej Polskiej uznaje się kolory biały i czerwony, w podłużnych pasach, równoległych, z których górny – biały, dolny zaś – czerwony”⁷.

Ustawa o godłach i barwach ustanowiła wzór Orła Białego nawiązujący do książęcej pieczęci Przemysła II z 1290 r.⁸ oraz wprowadziła – oprócz flag używanych powszechnie – flagę szczególnego rodzaju – Chorągiew Rzeczypospolitej, nadając jej status godła państwowego. Idea tego symbolu nawiązywała do Chorągwi Królestwa Polskiego, szkarłatnej prostokątnej chorągwi (o proporcjach 5:8) z wizerunkiem Orła Białego, będącej zarazem symbolem suwerennego państwa, a także osobistym znakiem władcy⁹. Ustawa określała Chorągiew Rzeczypospolitej jako „godło Rzeczypospolitej, przysługujące Naczelnikowi Państwa”¹⁰. Po ustanowieniu w Polsce w 1921 r. instytucji prezydenta flagę tę przypisano Prezydentowi RP, używając jej także przy szczególnych okazjach, jak np. zaślubiny Polski z morzem w 1920 r., uroczystości założenia Grobu Nieznanego Żołnierza w 1925 r.

⁶ Ibidem.

⁷ Ustawa z dnia 1 sierpnia 1919 r. o godłach i barwach Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 69, poz. 416).

⁸ Ibidem.

⁹ K. Guzek, *Chorągiew Rzeczypospolitej znak Państwa Polskiego*, streszczenie referatu wygłoszonego na zebraniu Polskiego Towarzystwa Heraldycznego w Warszawie w dniu 23 lutego 1990 r., tekst dostępny na stronie internetowej: http://www.weksylogia.pl/upload_files/attachments/referat%20KJ%20Guzka.pdf (13.06.2012), s. 2.

¹⁰ Art. 1 ust. 4 ustawy z 1919 r.

Problematyka symboli państwowych nie została uregulowana w Konstytucji marcowej, choć taka zapowiedź znalazła się w ustawie o godłach i barwach z 1919 r.¹¹ Wzory flag dołączone do ustawy w 1919 r. były czarno-białe. Barwne wizerunki symboli państwowych zostały opublikowane dopiero dwa lata później w wydanej przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych broszurze¹². Według wprowadzonego wówczas wzoru czerwień tarczy herbowej oraz flagi powinna mieć odcień karmazynowy¹³.

Pomimo podwójnego statusu Chorągwi Rzeczypospolitej (godło państwowe oraz osobisty znak głowy państwa) była ona używana przede wszystkim w obecności Prezydenta RP oraz podnoszona na jego siedzibie (która w latach 1921–26 znajdowała się w Belwederze). Spowodowało to, że zaczęto ją utożsamiać z prezydentem oraz określać jako Flagę Prezydenta RP¹⁴. W tym duchu kształtowała się także praktyka: podczas przewrotu majowego „Chorągiew Rzeczypospolitej wraz z Prezydentem RP, Stanisławem Wojciechowskim, w osłonie wyższych oficerów WP opuściła w dniu 14 maja 1926 r. Belweder wobec jego zagrożenia”¹⁵.

Podobnie jak szereg innych aktów prawnych, ustanowionych na przełomie 1918 i 1919 r., ustawa regulująca problematykę symboli państwowych miała charakter tymczasowy. Funkcjonowała ona do 1927 r., kiedy została uchylona Rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 13 grudnia 1927 r. o godłach i barwach państwowych oraz o oznakach i pieczęciach¹⁶. Zgodnie z jej przepisami zmianie uległ herb państwowy oraz nawiązujące do niego flagi. Największe zmiany dotyczyły Chorągwi Rzeczypospolitej: przedstawia ona Orła Białego zgodnego z nowym wzorem herbu, umieszczonego na fładze o barwie cynobru, o proporcjach 5:4, obramowanej tzw. wężym generalskim w kolorze białym. W opinii Krzysztofa Guzka wprowadzenie wężyka generalskiego miało symbolizować zwierzchnictwo

¹¹ Szerzej P. Sarnecki, *Artykuł 28, [w:] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz tom V*, red. L. Garlicki, Warszawa 2007, s. 1.

¹² Autorem broszury zatytułowanej *Godło i barwy Rzeczypospolitej Polskiej* był Stanisław Łoza.

¹³ A. Znamierowski, *Insignia, symbole i herby polskie. Kompendium*, Warszawa 2003, s. 160.

¹⁴ K. Guzek, *Chorągiew...*, s. 3–4.

¹⁵ Ibidem, s. 4.

¹⁶ Dz.U. Nr 115, poz. 980.

Prezydenta RP nad siłami zbrojnymi¹⁷. Sposób używania Chorągwi pozostał bez zmian, nadal używana była w obecności Prezydenta RP oraz przy szczególnych okazjach (podczas pogrzebu Józefa Piłsudskiego przykryto nią trumnę, przy czym użyto Chorągwi specjalnie wykonanych, o proporcjach 5:8)¹⁸.

Podczas wojny obronnej w 1939 r. Chorągiew Rzeczypospolitej z Zamku Królewskiego w Warszawie została wywieziona z kraju przez prezydenta Ignacego Mościckiego. Ostatecznie trafiła do Londynu, gdzie była przechowywana przez władze polskie na uchodźstwie w okresie II wojny światowej oraz po jej zakończeniu¹⁹, aż do 1990 r. Dla Polaków zamieszkających za granicą oraz dla osób kwestionujących legalność rządów proradzieckich stała się symbolem wolnej Polski. Z tego okresu pochodzi także określenie „insygnia prezydenckie”, obejmujące m.in. Chorągiew Rzeczypospolitej.

II.

Lata następujące bezpośrednio po zakończeniu II wojny światowej przyniosły w Polsce gruntowne zmiany, które jednak w ograniczonym stopniu dotknęły symboli państwowych. W 1949 r. Stefan Rozmaryn w opracowaniu *Polskie prawo państwowe* dowodził, że postanowienia rozporządzenia prezydenta Rzeczypospolitej z 1927 r. o godłach i barwach państwowych oraz o oznakach, chorągwiach i pieczęciach „obowiązują nadal ze zmianami wypływającymi z ustalonej w Polsce Ludowej praktyki konstytucyjnej”²⁰. Przy tej okazji wskazał na osobisty charakter Chorągiew Rzeczypospolitej, twierdząc, że (obok pieczęci państwowej) przysługuje prezydentowi, względnie znajduje się w jego dyspozycji. Teza ta stoi w wyraźnej sprzeczności z ideą Chorągwi Rzeczypospolitej i wskazuje na wyraźne obniżenie rangi tego symbolu.

Zmodyfikowana chorągiew (z wizerunkiem Orła Białego pozbawionego korony, była podnoszona w latach 1947–1952 nad Belwederem (ówczesną siedzibą prezydenta), a także używana przy różnych okazjach. Po zniesieniu instytucji prezydenta dowodzono, iż używana przez głowę państwa chorągiew

¹⁷ K. Guzek, *Chorągiew...*, s. 5.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Ibidem, s. 8.

²⁰ S. Rozmaryn, *Polskie prawo państwowe*, Warszawa 1949, s. 242.

utraciła charakter godła. Znane są jednak przypadki jej używania przez premiera Cyrankiewicza oraz przewodniczącego Rady Państwa Ochaba²¹.

Problematykę symboli w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej uregulowano w Konstytucji z 1952 r. Była to także pierwsza polska konstytucja regulująca te zagadnienia. Art. 89 ust. 2 stanowił: „Barwami Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej są kolory biały i czerwony”. Szczegółowe regulacje dotyczące wzoru flagi oraz zasad jej używania pozostawiono aktom prawnym niższej rangi²². Symbole państwowe II Rzeczypospolitej z 1927 r., w tym Chorągiew Rzeczypospolitej, zostały oficjalnie zniesione na mocy dekretu Rady Państwa z dnia 7 grudnia 1955 r. o godle i barwach Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej oraz o pieczęciach państwowych²³.

Można odnieść wrażenie, że nieco wcześniej rozpoczął się proces „przejmowania” i włączania symboli – w tym Chorągwi Rzeczypospolitej – do ceremoniału wojskowego. Krzysztof Guzek wymienia trzy pozycje, które mogą potwierdzać tę tezę. W *Regulaminie służby na okrętach Rzeczypospolitej Polskiej* z 1947 r. jest mowa o *Chorągwi Prezydenta Rzplitej*, podnoszonej podczas obecności głowy państwa na okręcie. Z kolei *Kalendarz morski za rok 1957*²⁴ oraz napisany przez D. Rosenbauma *Podręcznik sygnalisty*²⁵ zawierają wizerunek *Chorągwi Prezesa Rady Ministrów PRL*. Jest nią prostokątna czerwona flaga (proporcje 5:6) z umieszczonym centralnie orłem zgodnym ze wzorem, obramowana wężykiem²⁶.

III.

Rewizja Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej dokonana dnia 29 grudnia 1989 r.²⁷ nie objęła przepisów dotyczących symboli państwowych. Ograniczono się jedynie do zmiany nazwy państwa²⁸. Art. 4 ustawy wpro-

²¹ K. Guzek, *Chorągiew...*, s. 9.

²² P. Sarnecki, *Artykuł 28*, op.cit., s. 1.

²³ Dz.U. Nr 47, poz. 314.

²⁴ Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1956

²⁵ Liga Przyjaciół Żołnierza, 1956.

²⁶ K. Guzek, *Chorągiew...*, s. 9–10.

²⁷ Ustawa z dnia 29 grudnia 1989 r. o zmianie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Dz.U. Nr 75, poz. 444.

²⁸ Należy się zgodzić z opinią Marcina M. Wiszowatego, że rozwiązania wprowadzone w 1952 r. okazały się wyjątkowo trwałe, tak jeśli chodzi o okrojenie katalogu symboli na-

wadził szereg okresów przejściowych dla posługiwania się flagami według starych wzorów. Najdłuższy okres przejściowy dotyczył znaków wojskowych, które musiały zostać zmienione do dnia 31 grudnia 1997 r.

Szczegółowych regulacji dotyczących symboli państwowych dokonano w ustawie o godle, barwach i hymnie Rzeczypospolitej Polskiej²⁹. Podobnie jak w przypadku konstytucji, nie uchwalono nowego aktu prawnego, a jedynie dokonano nieznaczących zmian w treści obowiązujących przepisów. Zmiany ustrojowe, do jakich doszło w 1989 r., nie doprowadziły do zmiany regulacji w zakresie barw, wzoru flagi państwowej czy też przywrócenia Chorągwi Rzeczypospolitej. Zmianom poddano jedynie flagę z herbem, wprowadzając nowy wzór herbu państwowego, zgodny z wzorem z 1990 r. (załącznik nr 3 do ustawy). Podobne zmiany objęły flagi wojskowe, lotnictwa, marynarki wojennej oraz inne flagi specjalne³⁰.

Powrót Chorągwi Rzeczypospolitej, choć nie dokonał się na gruncie prawa, nastąpił w 1990 r. Ówczesny marszałek Senatu Andrzej Stelmachowski po wyborach na urząd prezydenta RP wygranych przez Lecha Wałęsę zaprosił przedstawicieli rządu londyńskiego do Polski w celu ustalenia szczegółów symbolicznego przekazania nowo wybranemu prezydentowi władzy oraz symboli ciągłości prawnej II Rzeczypospolitej³¹. Dnia 22 grudnia 1990 r. na zamku Królewskim w Warszawie prezydent RP na uchodźstwie Ryszard Kaczorowski przekazał zaprzysiężonemu w tym samym dniu prezydentowi RP Lechowi Wałęsie insygnia władzy prezydenckiej: Chorągiew Rzeczypospolitej, rękopis Konstytucji kwietniowej 1935 r., Pieczęć Prezydencką oraz insygnia Orderu Orła Białego.

Prezydent Kaczorowski powiedział wówczas: „Trudno uniknąć patosu w tej historycznej sali, która przypomina o odwiecznym majestacie Rzeczypospolitej. Przybywam z Londynu na Zamek Królewski w Warszawie, zniszczony przez obcą przemoc, ale odbudowany z gruzów wysiłkiem nie-

rodowych i państwowych, jak i błędną, a przy tym odporną na modyfikacje terminologię. M. M. Wiszowaty, *Symbole...*, s. 33.

²⁹ Art. 43 ust. 1 ustawy o godle, barwach i hymnie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z dnia 31 stycznia 1980 r. (Dz.U. Nr 7, poz. 18).

³⁰ A. Znamierowski, *Insygnia...*, s. 162–183.

³¹ *Przekazanie insygniów władzy na Zamku Królewskim w Warszawie – 22 grudnia 1990*, Wspólnota Polska, Biuletyn Specjalny z okazji 10-lecia Stowarzyszenia Wspólnota Polska, 2000, wydanie internetowe dostępne: <http://www.wspolnota-polska.org.pl/indexe7ef.html?id=biulspec8> (11.06.2012).

ugiętego narodu. Przybywam w otoczeniu towarzyszy broni, walczących o ojczyznę naprawdę wolną i suwerenną, szczerze demokratyczną, sprawiedliwą dla wszystkich. Przybywam do odradzającej się Polski, by (...) przekazać insygnia państwowe II Rzeczypospolitej. (...) Przekazując te insygnia wraz z Chorągwią Rzeczypospolitej, która powiewała niegdyś na tym Zamku, upatruję w nich złoty klucz do lepszej przyszłości naszej, ponad wszystko umiłowanej ziemi rodzinnej”³².

Wydawało się, że większe zmiany polskich symboli narodowych i państwowych zostaną dokonane podczas prac nad Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., tak się jednak nie stało. Postanowienia nowej konstytucji stanowią powtórzenie norm z 1989 r. Szczegółowe regulacje konstytucja pozostawia ustawie o godle, barwach i hymnie Rzeczypospolitej Polskiej oraz o pieczęciach państwowych z dnia 31 stycznia 1980 r. Była ona w latach 1980–2012 nowelizowana trzynastie razy, w tym dwanaście razy od roku 1990, jednakże dotychczas nie podjęto starań, aby dokonać poważnych zmian, dotyczących także Chorągwi Rzeczypospolitej.

IV.

Obowiązujące przepisy sankcjonują katalog symboli państwowych wypracowany w okresie PRL i zgodnie z ówczesną praktyką dopuszczając stosowanie symbolu nawiązującego pod względem graficznym do Chorągwi Rzeczypospolitej, ale jedynie jako znaku zwierzchnika sił zbrojnych. O randze tego symbolu świadczą status regulacji określających jego wzór oraz sposób używania. „Jest to proporzec osobisty prezydenta Rzeczypospolitej – dawniej służący jednocześnie jako chorągiew Rzeczypospolitej, czyli najważniejszy znak państwa (...) Proporzec prezydenta wykorzystywany jest obecnie jedynie w ceremoniale wojskowym, jako znak zwierzchnika sił zbrojnych”³³.

Proporzec Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej wprowadził Minister Obrony Narodowej zarządzeniem z dnia 29 stycznia 1996 r. w sprawie szcze-

³² W. J. Wysocki, *Ryszard Kaczorowski, ostatni prezydent II RP, i jego misja na uchodźstwie i w kraju*, http://www.ksap.gov.pl/ksap/file/pdf/kalendarium/2011-04-10/Ryszard-Kaczorowski_pl.pdf (11.06.2012), s. 19–20.

³³ D. Dziewulak, *Etykieta flagowa*, „Analizy” 2009, nr 14 (22), Biuro Analiz Sejmowych, dostępne na stronie: <http://www.bas.sejm.gov.pl/publikacje> (13.06.2012), s. 3; szerzej: T. Orłowski, *Protokół dyplomatyczny, ceremonial i etykieta*, Warszawa 2006, s. 47.

gółowych zasad używania znaków Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej oraz ustalenia innych znaków używanych w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej³⁴. Zarządzenie jest wyraźnie wzorowane na regulacjach z okresu II Rzeczypospolitej, warto jednak zwrócić uwagę, że ma zastosowanie jedynie do marynarki wojennej. Przepisy rozdziału 4 rozporządzenia stanowią: „§ 11. Oprócz znaków marynarki wojennej, określonych w ustawie, ustala się następujące znaki używane w marynarce wojennej: 1) proporzec Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej – Zwierzchnika Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (...); § 13. 1) Proporcem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej jest płat tkaniny barwy czerwonej z wizerunkiem orła państwowego pośrodku płata, w obramowaniu wężyka generalskiego. 2) Stosunek szerokości proporca do jego długości wynosi 5:6. Stosunek wysokości orła do szerokości proporca wynosi 3:5. 3) Wzór proporca Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej – Zwierzchnika Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej określa załącznik nr 2 do zarządzenia”.

Pewien postęp, gdy chodzi o możliwość używania Proporca Prezydenta RP, nastąpił w 2005 r. wraz z Zarządzeniem Ministra Obrony Narodowej z dnia 14 grudnia 2005 r.³⁵, zmieniającym ww. zarządzenie z 1996 r., dodano § 9a następującej treści: „1) Ustala się proporzec Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej – Zwierzchnika Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej jako znak używany w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej”. Tym samym rozszerzono możliwość używania Proporca Prezydenta RP we wszystkich rodzajach wojsk, a nie tylko w marynarce wojennej. Art. 29 ust. 1 określa zasady używania m.in. tego symbolu na okręcie wojennym lub innej jednostce pływającej marynarki wojennej, tj. o ile honorowana określonym symbolem osoba przebywa na pokładzie jednostki oficjalnie.

Przepisy z 1996 i 2005 r. zostały zniesione przez rozporządzenie ministra obrony narodowej z dnia 4 maja 2009 r. w sprawie określenia innych znaków używanych w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej³⁶. Rozdział 2, *Proporzec Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej*, utrzymuje wzór Proporca Prezydenta RP³⁷. Natomiast przepisy rozporządzenia ministra obrony narodo-

³⁴ M.P. Nr 14, poz. 178.

³⁵ M.P. Nr 82, poz. 1165.

³⁶ Dz.U. Nr 82, poz. 689.

³⁷ „§ 5. 1. Znakiem używanym w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej jest proporzec Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. 2. Proporcem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej jest płat tkaniny barwy czerwonej z wizerunkiem orła ustalonego dla godła Rze-

wej z dnia 4 maja 2009 r. w sprawie sposobu używania znaków Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej zdecydowanie poszerzają katalog okoliczności, w których może być używany Proporzec Prezydenta RP. „§ 24. Proporzca Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej używa się w czasie uroczystości świąt narodowych, państwowych i wojskowych z jego udziałem. § 25. Proporzec Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej podnosi się na okręcie wojennym lub innej jednostce pływającej Marynarki Wojennej, na którym przebywa Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej”³⁸.

Ostatnie zmiany w przepisach reglamentujących sposób używania Proporzca Prezydenta RP przez Prezydenta RP zostały wprowadzone w 2012 r. W rozporządzeniu ministra obrony narodowej z dnia 6 lutego 2012 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie sposobu używania znaków Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej dodano § 25 a, zgodnie z którym „Proporzca Prezydenta RP można używać na pojeździe służbowym w czasie oficjalnych przejazdów w formie proporczyka, umieszczonego na antenie po prawej stronie przedniej części pojazdu, przy czym długość płata proporczyka wynosi 28 cm, a szerokość mierzona przy liku przydrzewcowym – 23 cm, wysokość antenki nie powinna przekraczać 45 cm”³⁹.

Analiza wyżej wymienionych aktów prawnych pozwala twierdzić, że zmiany ustrojowe, następujące w Polsce po 1989 r., nie przyczyniły się do przywrócenia symboli państwowych z okresu II Rzeczypospolitej – przynajmniej gdy chodzi o Chorągiew Rzeczypospolitej. Przeciwnie, zmiany przepisów odnoszących się do tego symbolu idą w kierunku usankcjonowania praktyki okresu PRL.

V.

Ustanowienie Chorągwi Rzeczypospolitej miało miejsce w 1919 r. Była ona wówczas zaliczana do wąskiej grupy godeł państwowych. Miała wówczas podwójny status prawny: chorągwi państwowej – symbolu niepodległej Pol-

czypospolitej Polskiej pośrodku płata, w obramowaniu wężyka generalskiego. 3. Stosunek szerokości proporzca do jego długości wynosi 5:6. Stosunek wysokości orla do szerokości proporzca wynosi 3:5. 4. Wzór proporzca Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej określa załącznik nr 2 do rozporządzenia” (Dz.U. Nr 82, poz. 689).

³⁸ Dz.U. Nr 82, poz. 690.

³⁹ Dz.U. Nr 29, poz. 152.

ski oraz osobistej chorągwi naczelnika państwa (od 1921 r. prezydenta RP) – uosabiającego majestat Rzeczypospolitej.

Symbol ten był – z uwagi na używanie jedynie w obecności głowy państwa, a także w wyjątkowych okolicznościach – traktowany ze szczególnym szacunkiem. Chorągiew ewakuowano z Belwederu wraz z prezydentem RP podczas przewrotu majowego w 1926 r. Podobnie postąpiono z Chorągwią Rzeczypospolitej z Zamku Królewskiego Warszawie – siedziby prezydenta RP którą z kraju wywiózł we wrześniu 1939 r. prezydent RP.

Chorągiew Rzeczypospolitej została w okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej pozbawiona swego pierwotnego znaczenia, a następnie zredukowana do znaku wojskowego o nie do końca jasnym statusie prawnym.

Władze emigracyjne przechowały Chorągiew Rzeczypospolitej wywiezioną z Polski w 1939 r., a następnie przekazały ją w 1990 r. prezydentowi RP Lechowi Wałęsie jako symbol polskiej państwowości oraz ciągłości państwowej II i III Rzeczypospolitej.

Zniesieniu PRL nie towarzyszyła gruntowna zmiana w zakresie katalogu symboli państwowych i narodowych oraz sposobu ich używania. W przepisach konstytucyjnych licznie występują rozwiązania z okresu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej – dotyczy to także dawnej Chorągwi Rzeczypospolitej.

Wyłączenie dawnej Chorągwi Rzeczypospolitej z katalogu symboli państwowych oraz niski status prawny Proporzca Prezydenta RP sprawiły, że symbol nie jest przedmiotem zainteresowania prawników konstytucjonalistów. Polacy kojarzą Proporzec Prezydenta RP z okresem żałoby po katastrofie prezydenckiego samolotu w Smoleńsku (10 kwietnia 2010 r.), kiedy został on użyty w taki sposób, jak w okresie II Rzeczypospolitej używano Chorągwi Rzeczypospolitej – przykryto nim trumny prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego oraz byłego prezydenta RP na uchodźstwie Ryszarda Kaczorowskiego

Chorągiew Rzeczypospolitej, symbol ustanowiony w 1927 r., obecnie funkcjonuje jako okolicznościowy proporzec, wprowadzony aktem prawnym o stosunkowo niskiej randze znak wojskowy, nie zaś jak w okresie II Rzeczypospolitej – jako godło państwowe. Jako taki do 2010 r. pozostawał niemal nieznanym poza kręgami wojskowymi. Stan ten należy zmienić poprzez powrót do rozwiązań wypracowanych w okresie II Rzeczypospolitej. Mamy bowiem do czynienia z absurdalną sytuacją, gdy państwo nie ma ofi-

cialnej chorągwi, a jednocześnie funkcjonuje nawiązujący do jej dawnego wzoru znak wojskowy, którego używanie przez prezydenta RP podlega licznym i nie do końca zrozumiałym ograniczeniom.

Summary

Forgotten symbol. Changes of legal status of the Banner of the Republic of Poland

The Banner of the Republic of Poland established in August 1919 was asigned to the Chief of State and afterwards to the President of the Republic of Poland. It was also used during momentous state ceremonies. The Banner of the Republic of Poland established on the 27th December 1927 was used exclusively by the President of the Republic of Poland – with the exception of the funeral of Józef Piłsudski when it covered the marshal's coffin.

The banner was taken away to London in 1939 by President Ignacy Mościcki. It was used by the emigre presidents between 1945 and 1990. It was conveyed to President Lech Wałęsa on the 22nd December 1990 by the last emigre president, Ryszard Kaczorowski.

Under the communist regime in Poland the flag of the head of the state was used. It was a banner based on the banner of 1927, though without a crown on eagle's head. It was introduced without any legal regulations. During President Bolesław Bierut's term of Office it flew over his headquarters. It was officially abolished in 1955, though later on it was used by the prime minister and by the president of the State Council in the 60's.

In post-communist Poland a new flag was established, the present pattern of the coat of arms is consistent with that of 1989, though the crown was returned to the eagle's head. Similar alterations affected the military flags and other special flags.

One of the special flags is the Pennant of the President of the Republic of Poland, the pattern of which was defined in January 1996.